

ROLAND BARTHES

Garbo arca

Garbo a mozi történetének még ahhoz a pillanatához tartozik, amikor az emberi arc megörökítése még eksztázisba ejtette a közönséget, amikor a néző a szó szoros értelmében elragadtatásba esett az emberi arc látványától, mint valami bájitaltól, amikor az arc a húsnak azt az abszolút állapotát jelentette, amelyet sem megragadni, sem elutasítani nem lehetett. Néhány évvel korábban Valentino arca váltott ki öngyilkosságot; Garbo arca a lovagi szerelemnek ugyanezt a vonását viseli magán, a hús a kárhozát misztikus érzését kelti.

Ez voltaképpen egy csodálatos arc-tárgy. A *Christina királynő* című filmben, melyet az elmúlt néhány évben ismét műsorra tűztek Párizsban, Garbo sminkje egy álarc hófehér tömörségét idézi: nem kifestett arc, hanem gipszbe öntött, melyet nem az arcvonások, hanem a felület színe formál. E roppant hófehérség közepette, mely egyszerre törékeny és áthatolhatatlan, a szemek, feketén, mint idegen, lágy hús, de a legkevésbé sem kifejezően, két alig remegő seb. Különös szépsége ellenére ez az arc — amely nem megrajzolt, hanem valami lágy és omlós anyagból megformázott, amitől egyszerre tökéletes és tűnékeny —, Charlie Chaplin lisztfehér arcára emlékeztet, szemének sötét vegetációjára, totemszerű arckifejezésére.

V.A *camp* sajátos, meghatározott stílusú világlátás. A túlzott, a más, a nem-az-ami szeretete. A legjobb példa erre a szecesszió, a legjellegzetesebb és legfejlettebb *camp*-stílus. A szecesszió jellemzője, hogy valami mássá alakítja át a tárgyakat: a lámpafoglatat virágformát ölt, a nappali grottává válik.

Mármost az abszolút maszk kísértése (például az ókori maszkoké) nem annyira a titok motívumára utal (szemben az itáliai fél maszkkal), mint az emberi arc archetípusának motívumára. ~ Garbo az emberi teremtmény valamiféle platónikus ideáját kínálja fel a kutató tekintetnek, ami megmagyarázza, hogy szexuálisan miért csaknem meghatározatlan ez az arc, anélkül persze, hogy bárkiben is kétséget keltene nemét illetően. Tény, hogy a film (amelyben Christina királynő hol asszony, hol apród) ennek a differenciáltságnak a hiányára épül; Garbo mégsem a

transzvesztitizmus mutatványaként játsza el a szerepet; mindig csak önmagát adja, tettetés nélkül, koronában vagy széles karimájú kalapban, ugyanaz a hófehér, magányos arc. A nevéhez illesztett *Isteni* jelző valószínűleg nem annyira a szépség szuperlatívuszát jelöli, mint inkább testi valójának lényegét, melyet az égiektől kapott, ahol minden a legtisztább fényben alkottatik és tökéletesítettik. Ő tisztában volt ezzel: hány színésznő engedte a tömeget bepillantani szépsége ominózus kibontakozásába. De ő nem, a lényegét nem volt szabad lealacsonyítani, arcában nem lehetett semmi valós, kivéve a tökéletessége valóságát, amely sokkal inkább intellektuális volt, mint formai. A Lényegét fokozatosan elhomályosították, elkendőzték a sötét szemüvegek, nagy kalapok és a számkivetés: de sohasem veszített értékéből.

Roland Barthes francia kritikus, irodalomtörténész, nyelvész, szemiológus, filozófus, publicista, stb.
Magyarul: Válogatott írások, Európa 1976, A műtől a szöveg felé, in: Pompeji 1991/3.

És mégis, ebben az isteni archan valami határozottabb sejlik fel, mint egy álarc: valamiféle önkéntes és ezért emberi arány az orrlyukak kanyarulata és a szemöldök íve között; egy ritka individuális funkció, amely összeköti az arc két térfelét. Az álarc nem más, mint vonalak összessége; az arc, ezzel szemben, mindenekelőtt ezek tematikus harmóniája. Garbo arca ezt a tűnékeny pillanatot mutatja, amikor a mozi egzisztenciálissá próbálja emelni az esszenciális szépséget, amikor az archetípus a halandó arcok varázsához közelít, amikor a hús tisztasága mint lényeg átadja a helyét a Nő líraiságának.

Mint átmenet, Garbo arca két ikonográfiai korszakot békít össze, biztosítja az utat a tisztelettől az elbűvölőhöz. Mint ismeretes, mára ennek a fejlődésnek az ellenkező pólusához érkezünk: Audrey Hepburn arca például nem csupán sajátos tematikája miatt individualizált (a nő mint gyerek, a nő mint kiscica), de a személye miatt is, az arc csaknem egyedülálló vonásai miatt, amelyben a lényegből már semmi nem maradt, hanem morfológiai funkciók végtelen összetettségéből épül fel. Mint nyelv, Garbo egyedisége a fogalom rendjéből származott, Audrey Hepburné az anyag rendjéből. Garbo arca egy Idea, Audrey Hepburné egy Esemény.

**VI.A hermafrodita kétség-
telenül a camp-képzelet leg-
fontosabb képei közé tar-
tozik. ...a Greta Garbo töké-
letes szépsége mögött kísértő
hermafrodita üresség. A
camp-ízlés itt is egy java-
részt tudomásul nem vett
ízlésigazságból merít: a
szexuális vonzás (és a
szexuális kéj) legkifinomul-
tabb formái ellene mon-
danak az ember nemének. A
férfias férfiban a legszebb,
ami nőies benne; s a nőies
nőben a legszebb épp az, ami
férfias benne...**

1955